PRO INAUGURATIONE STUDIORUM

Oratio habita in Aedibus Romanae Sapientiae

XIV. Kal. Novemb. Anni cIↄ Iↄ CC XXXVI.

A THOMA EMALDO J. U. PROFESSORE

EMINENTISS. AC REVERENDISS. CARD.

NERIO CORSINO

SS. D. N. CLEMENTIS XII.

FRATRIS FILIO.

ROMAE

EX TYPOGRAPHIA VATICANA

M. DCC. XXXVI.

SUPERIORUM PERMISSU.

EMINENTISS. AC REVERENDISS. PRINCIPI.

THOMAS EMALDUS.

Um aliqui ex Amicis rogarent me, ut quam habueram pro reno-vatione Studiorum Orationem ex-ſcriptam traderem, eo quod pleri-

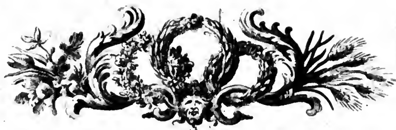
que tunc temporis ruſticationis cauſa ab Urbe aberant, ut eis morem gererem ſatius duxi receptam tam heic, quam alibi conſuetudinem imitari, ejuſdemque publicum periculum facere. Quaerenti vero Patronum, cui inſcriberetur, obtulit ſeſe mihi Cardinalis ampliſſime ſumma humanitas, & ſingularis animi Tui benignitas, cui confidens, ſpero Te munuſculum hoc, quale quale illud ſit, non fore dedignaturum. Etenim ſi a magnis Principibus munera non ex rei pretio, ſed ex animi affectu penſantur, a nemine certe gratius Tibi donum unquam poterit obvenire. Siquidem nemo eſt (confidenter dicam) qui prae me colat, atque obſervet egregias animi Tui dotes,

quas tamen ſilentio praeteribo, ne videar occaſionem ſumpſiſſe ad laudandum; cum mihi dumtaxat propoſitum ſit, obſequii mei, & grati animi ſpecimen aliquod Tibi exhibere. Novi profecto virtutem Tuam, quae aditus omnes inani commendationi, & gloriae ſemper praecluſit; magni enim, atque ſapientis eſt animi glorioſas praedicationes deſpicere, bonoque conſcientiae teſtimonio laetari. Praeterquamquod tale argumentum & vires ſuperat meas, & longum nimis deſideraret ſermonem, quam qui brevi Epiſtola poſſit comprehendi: verum neque Epiſtola, neque Oratione eſt opus; nam res tuas geſtas Fama ubique percelebrat, multoque magis celebrabit impoſte-

rum . Illud tantummodo reticere nequaquam poſſum, quod etiam ab invitis benevolentiam extorquet, niveum videlicet candorem animi, incorruptam morum integritatem, & eximiam quamdam Tui, Tuaeque nobiliſſimae Domus in tanta Dignitate, atque Splendore Modeſtiam, & Comitatem; quae nobis quidem omnibus admirationi eſt, futuris autem ſaeculis erit exemplo. Faxit Deus, ut Te diu nobis, & Reipublicae ſalvum, ſoſpitemque conſervet. Vale.

Romae Idibus Nov.

CU-

Upienti mihi intermiſſam Studiorum rationem pro mea facultate ſolenni hoc die revocare, animisque primum illum ardorem, quem ferialis ocii dulcedo reſtinguere ſolet, rurſum injicere, venit in mentem intolerabilis quorumdam Philoſophorum in contemnendis legibus impudentia, ad quam retundendam publicam hanc adhortationem neceſſariam, perutilemque fore ſum arbitratus. Obtinuit jamdiu apud veteres Protagorae, Tranſymachi, Pirrhoniſque ſententia, qui Jus omne non in ratione, ac natura poſitum, ſed in Hominum opinione, & Principis arbitrio fundatum exiſtimabant, ea praeſertim de cauſa, quod non idem apud omnes honeſtum reputaretur, & juſtum, neque eaedem apud quoſcumque Populos ſancitae leges reperirentur; quinimmo ſaepius contingeret, ut in una eademque Civitate quidquid hodie licitum erat, cras mutata lege injuſtum evaderet, & iniquum. Exploſa jamdudum totius Graeciae ſuffragiis periculoſa nimis opinio volitat modo per ora, & commentarios quorumdam noſtrae aetatis nebulonum, qui opinionum novitate abrepti, peſſima dogmata ex Spinoſae, & Hobbaei fontibus hauriunt, atque ad peſtem bonis artibus inferendam, arcendoſque a Jurisprudentia ingenuos literarum amatores apud incautam

venditant Juventutem. Eo enim nostrorum devenit calamitas temporum, ut videantur antiquis multo pejora: negabant illi palam Deum esse, & sicuti Mundum ex fortuita athomorum congerie conglutinatum putabant, sic quoque Justitiam ex opportunis ad Regum assentationem, & commodum placitis confici omnem arbitrabantur; unde nihil mirum, si eorum ineptia despectui esset populis, atque ludibrio. At Recentiores nostri Deum quidem esse fatentur, sed eum vel tyrannidis insimulant, vel ociosum sibi spectatorem, atque errorum nostrorum irrisorem confingunt. Quod si mihi tanta vis esset, & copia dicendi, quantam & conspectus vester, & argumentum postulare videntur, gratularer maxime hodiernum illuxisse diem, quo istorum audaciam reprimere, & quidquid ornatissimis Adolescentibus fucum facere possit, de medio tollere totis enitar viribus. Neque erit profecto cuicumque aliarum facultatum Patrono contemnendus hujus nostrae exercitationis fructus, si perniciosa haec disputatio, quae ad omnes quoque liberales artes solet difluere, ex hoc sacratissimo loco ejicietur, exterminabitur. Ut vero voti mei compos existam; utar primum auctoritate vestra, Illustrissimi Patres, qui in maximis Reipublicae negociis pertractandis ab aequo Naturae consilio, a certissimis divinarum, humanarumque rerum documentis sapientiam vestram desumitis; utar praesentia vestra, Clarissimi Professores, qui non inanis, & vacuae, sed verae, solidaeque Philosophiae propugnatores estis; utar denique facultate mihi in hoc florentissimo Musarum domicilio ad dicendum data, dum ostendero Jurisprudentiae principia pectoribus nostris adeo insita, atque defixa, ut non ab alio fonte, quam a Natura possint derivari. Quod si effecero, nemo sane tunc dubitabit, num a Philosophorum placitis, & Principum potestate Jus omne dependeat, num adeo verum sit vulgare illud ex Carneade, & Epicuro, quod tyrannidem potius, quam justam exprimit potestatem,

Uti-

Utilitas justi prope mater, & aequi.

itaut quam facile voluntas mutatur, eadem vicissitudine mutari possit lex, & norma vivendi. Erigite ergo animos A A. O O. nihil enim videtur optabilius cuiquam contingere posse, quam absconditum unumquemque in sinu suo Sapientiae thesaurum retegere, qua nihil dulcius, nihil praestantius, nihil utilius.

Atque illud in primis mihi laetandum Jure video, quod non imperitae multitudini verba facienda sint, sed in excelsa hac Sapientiae aede, quo convenistis, praestantissimi Professores, quorum nempe disciplinas in hujus argumenti testimonium adferre potero: nam quotusquisque est vestrum, qui naturae, mentisque vires perscrutando, non intelligat humanam nationem ad disciplinas omnes formandas ducem fuisse, atque magistram. Figmenta sunt Poetarum, quae narrantur de Baccho, Osiride, & Mercurio, de Cerere, & Esculapio, aliisque artium Inventoribus: nemo unquam de Coelo elapsus, qui praecepta, & artes nobis adduceret: non ab Astrorum cursu casu perspecto Astronomi, non a fortuitis morborum curationibus Medici, non a constituendis agrorum finibus Mathematici facti sunt, sed a Natura, quae capta ab externis rebus occasione, principia rerum animadvertere coepit, motusque corporum observando, eosdem referre ad aeternas, atque immutabiles veritates, in quibus nunquam falleretur. Quod si haec eadem nostra mens, & ratio aditum, atque viam munivit ad eas facultates comparandas, sine quibus Societas Hominum aliquando stetit, quaeque ad honestam, civilemque vitam, & si opportunae, minime tamen necessariae erant, quid dicendum erit de Jurisprudentia, & legibus, quarum dempto praesidio, nemo potuisset in humana societate versari, nemo ea sentire mutuae conversationis commoda, ad quae perquirenda providum hoc animal rationis plenum, atque consilii a Natura institutum est, atque proclive.

Multo enim antequam florerent Aegyptii, Phoenices, Chaldaei, quibus Astronomiae, Mathesis, universaeque naturalis Philosophiae prima rudimenta referuntur accepta, Homines, qui

Volgivago vitam tractabant more ferarum,
Nec commune bonum poterant spectare, nec ullis Lucr.
Moribus inter se scibant, nec legibus uti,

in Urbes traductos fuisse novimus. Vetustissimum quoque illud de suavissimo Vate commentum, quo Amphionem ferunt cytharam quadam die modulatum saxa, & lapides ad Thebas aedificandas traxisse. Quid aliud erat Amphion, nisi Sapiens, qui non saxa, & lapides, sed homines rudes, & impolitos ad Thebas aedificandas, idest ad societatem formandam non cantus dulcedine, sed vera, solidaque utilitate proposita non hortabatur, sed pelliciebat, non vocabat, sed pertrahebat; unde Venusinus ille Philosophus:

Silvestres Homines Sacer, Interpresque Deorum
Caedibus, & victu foedos deterruit Orpheus;
Dictus ob id lenire tigres, rabidosque leones.
Dictus, & Amphion Thebanae conditor Arcis
Saxa movere sono testudinis, & prece blanda
Ducere, quo vellet.

An vero credimus eo sese recepisse, ubi non coerceretur praedonum licentia, parentes, liberi, uxores ab impiorum nequitia non defenderentur? An ea loca incoluisse, ubi neque fides in contractibus, neque in custodiendis domus, & agri finibus ulla securitas? Excurrite veterum, recentiumque temporum historias; nulla unquam Societas sine legibus stetit, nulla Civitas sine sanctionibus, nullus Populus sine regimine, neque quempiam reperiri posse existimo in humanis rebus adeo hospitem, & peregrinum, qui non intelligat vinculum Societatis, tranquillitatem Reipublicae pendere a legibus. Sunt enim, ut ait Cicero: *Fundamentum libertatis, fons aequitatis, mens, & animus, & consilium, & sententia*

tia Civitatis posita in legibus, atque ut corpora nostra sine mente, sic Civitas sine lege, suis partibus, ut nervis, ac sanguine, & membris uti non potest. Cedo nunc: unde nam primi Societatum Authores Jurisprudentiam exscripsere? Unde didicere? Quis tum Licurgus, Solon, Numa Pompilius tulerat legem? Quis de Jure responderat? Haec porro, haec eadem mens, & ratio, quam nos quoque sortiti sumus, eos hortabatur, atque monebat, quid sentiendum, agendumve foret ad honeste, sapienter, sanctequc vivendum:

. . . . . *Fuit haec sapientia quondam* Horat.
Publica privatis secernere, sacra prophanis,
Concubitu probibere vago, dare Jura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno.

Quo enim pacto res aliter fieri potuisset? Putas ne Sapientissimum Naturae Auctorem Deum, eumdemque veritatis amantissimum sempiternas nobis offudisse tenebras, atque inter inevitabiles errorum scopulos perpetuo agitare? Verum non aliter fieret; si indito nobis ab ipso Deo vehementi Societatis desiderio, juxta antiquissimum illud post primum Hominem conditum Divinae vocis Oraculum: *Non est bonum Hominem esse solum*, constitutisque in summa alienae operae, & auxilii indigentia (nemo enim sibi solus sufficere potest) non succendisset inde in animo quaedam lumina, quasdam cordibus nostris non insculpsisset leges, quibus, & Societatis continendae, & publicae tranquillitatis servandae rationem nosceremus. Quod si tantam, Deus bone, in Mathematica facultate colligimus veritatum segetem, quantam vix memoria possumus sustinere, & tamen nihil Mathematicis doctrinis cum Justitia commune; quanto magis credendum est nos minime errare in cognoscendis iis, quae ad honestam, sapientemque vitam sternere nobis viam videntur? Sed quid plura; quidnam sibi volunt, obsecro, intimi illi sensus, quos vel nolentes percipimus: consulat unusquisque se ipsum: erumpunt enim ex istis Naturae

latebris Divinae illae voces, quas etiam inviti audire cogimur, docent; hortantur, suadent, quid nobis, quid aliis debeamus. Una haec sufficiat pro omnibus: *Quod tibi non vis, alteri ne feceris*. Quae *non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex Natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus, ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus*; quapropter seipsum excruciare videtur animus, tunc cum aestuat, aut vehementi abreptus affectu in contraria dilabitur, sibique illud Medeae repetere. *Video meliora, proboque,*

Deteriora sequor.

Atque utinam, utinam ad hanc rationis regulam mores componeremus; non enim tot tricis, atque ambagibus Justitia, & Pax Reipublicae esset involuta, non ex hac aequi, bonique arte efficerent sibi quidam avaram verborum nundinationem, & vocabulorum aucupium ad evertendas fortunas Hominum, & patrimonia huc illuc pro arbitrio transferenda. Recurreret sane aurea illa felicissima aetas:

. . . . . . *quae vindice nullo*
Sponte sua sine lege fidem, rectumque colebat.
Poena, metusque aberant, nec verba minantia fixo Ovid.
Aere ligabantur, nec supplex turba timebat
Judicis ora sui, sed erant sine Judice tuti.

cujus nimirum domina *Justitia Coelo missa cum Sancta Fide*
Terras regebat mitis, atque humanum genus. Senec.

Sed mihi nonnullos audire videor. Fuere quorumdam populorum mores adeo immites, & barbari, nulla ut iis legum Sanctitas, nulla Justitia nata videretur. Furtum Spartae praemio donatum: Connubia promiscua: Esus humanae carnis apud Indos in deliciis erat: Senes apud Scythas ad levandos senectutis languores interfecti: Rapinis multi, atque internecionibus nunc quoque vitam agunt. Quid ergo narras de ingenita nobis Justitia? Non illud mihi propositum est,

ut

ut vobis oſtenderem quoſcumque Homines ad naturalis Sapientiae normam vitam exigere, ſed omnes debere, omnes poſſe; atque ſibi animum adjungendo inventuros, unde Virtutum, & Jurisprudentiæ praecepta derivent: quare quid ad rem noſtram, ſi nonnulli libidinum aeſtu obcoecati cujuſcumque generis Connubia admiſerunt; ſi rerum cupiditate illecti implacabile bellum humano generi indixerunt, ſi Recti ſpecie decepti latrocinium pro induſtria in pueris commendabant, ſatius ducebant Senes finire vitam, quam dolores inter, atque aegritudines ſaepius mori. Quid porro, ſi quis ſibi ſumpſiſſet probandum, ſapientiſſimum Naturae Conditorem Deum corpora noſtra ita conformaſſe, ut viderent oculi, audirent aures, olfacerent nares, nonne illum irrideremus, qui oculorum coecitatem, aurium ſurditatem, nervorum vitia huic ſententiae opponeret; nonne innumerabilis eorum multitudo, qui a Mundi origine, ad hanc uſque diem hujuſmodi infirmitatibus laboraverunt, nihil penitus argumenti veritatem minueret? An fortaſſis beneficum illud aſtrum, quod Terrarum Orbem ſplendore ſuo alit, atque animat, an inquam non lucet, quod aliquis oculorum aciem concluſerit, ut lumen ejus non videat? An ignis non ardet, eo quod aqua extinguitur; aqua non defluit, quod curſus ejus repagulis interrumpitur, atque ſuſpenditur. Idem, idem eſt profecto, ſi quis haec vitio dederit humanae rationi, quae tribuenda potius ſocordiae noſtrae, noſtrae iniquitati. Latet enim abdita pectoribus noſtris immanis quaedam fera Bellua Virtutis, Sapientiaeque omnis fructus aſſueta depaſcere, quam mirum in modum ſic exprimebat Claudianus:

At ſibi cuncta petens nil collatura cupido
In jecur, & tractus imos compulſa receſſit,
Quae velut immanes reſerat dum Bellua rictus,
Expleri, paſcique nequit: nunc verbere curas
Torquet avaritiae, ſtimulis nunc flagrat amorum,

Nunc

Nunc gaudet, nunc moesta manet, satiataque rursus
Exoritur, caesaque redit pollentius Hydra.

Quam rem, dum sedulo apud me reputarem, rursum obversata est animo maxima, Deus optime, tui Bonitas, atque Clementia, qui nempe talem Naturam nobis es impertitus, a qua Honestatis, & Justitiae officia Jure reposceres. Quomodo autem, bone Deus, potuissent haec praestari a nobis, si perturbationes hujusmodi de tranquillo statu mentis dejicerent Hominem, si eo pacto, quo videmus in aegrotis obtenebrari aliquando mentem, lumenque rationis imminui ob vitiosos, atque corruptos humores, sic quoque ex hac corporis contagione rationis splendor obscuraretur. Nisi vero existimare velimus justissimum sceleris ultorem Deum jubere coecos, ut perdifficiles, & salebrosas vias insistant; captos membris, & omni motu corporis impeditos, ut surgant, & adversus hostem depugnent acriter. Erit ne quispiam, qui non dicam sapientiae, sed sanitatis aliquid habeat, & haec de summa Dei bonitate audeat affirmare! Quare Jure dicas cum Ambrosio: *Quod cupiditatis motibus imposuit regale mentis imperium Deus, ut omnes sensus, motusque hominis e us vigore, & potestate regerentur*. Quod nedum nobis, quibus lux verae Religionis affulget, sed etiam Philosophis, atque Paganis fuit plane perspectum. Unde Socrates, Pythagoras, Plato, coeterique, qui primum moralis Philosophiae studio se tradiderunt humanae mentis recessus certa spe penetrare sunt ausi, ibique praecepta bene vivendi, reiquepublicae administrandae diligenter investigabant. Ad hanc enim non fallaces sensuum illecebrae alliciunt, non blandae pertrahunt voluptates, non corporum venusta facies invitat, sed ipsa ipsa Naturae vox, atque consilium, verbo Deus ipse hortatur, atque inflammat. Quare vix vobis vitio dederim, sapientissimi Legumlatores, Minos, Charonda, Lycurge, Numa Pompili, si vestras leges, vestramque Philosophiam Diis referebatis acceptam: Divinum enim prorsus est,

est, atque immortale, quidquid Naturae vox, quam nec ambitio, nec cupiditas expresserit, nobis sincere rogantibus praecipit. Quod si tantum profectum pollicentur sibi Adolescentes cordatis praeceptoribus ad erudiendum concrediti, quanto majorem nobis polliceri debemus, si Naturae consilio nosmet erudiendos committamus: occurrunt saepe Jureconsulti in suorum studiorum ratione sese oblectantes, cum vel a Bartoli, vel a Cujacii schola egrediantur, paucos adhuc inveni, qui ab ipsam et ratione verae, solidaeque Jurisprudentiae principia se deprompsisse glorientur, ut mihi videantur plerique exiguos rivulos consectari, Sapientiae fontem negligere.

Igiturne (obmurmurabunt aliqui) tot annos in studio Jurisprudentiae more in scholis recepto frustra consumpsimus? Dicendumne laboriosissimis Jureconsultorum commentariis inutilem navasse operam, qui nihil a Natura petendum arbitrabamur? Magistra hac, quam tu proponis, nihil opportunius, nihil commodius? Semper nobiscum manet, peregrinatur, rusticatur, & tamen quamplurimi adeo rudes sunt, atque imperiti, ut Jurisprudentiam, neque a primo limine salutaverint. Siquis vestrum A A. in hunc modum mecum ageret, quaeso in medium progrediatur, in arenam hodie mecum descendat; animum hunc ego rudem interpellavero; quod si ea non fateatur invitus, quae ipsum conficiant, turpiter causa cadere non erubescam. Tu ergo qui lucis hujus usura frueris, undenam hoc esse, quod habes, accepisti? Num te ipsum aliquando ex umbra, & nihilo eduxisti? Haud profecto! Vivis igitur, quia suprema quaedam te condidit causa, quod enim sortiri per te non poteras, per te ipsum conservare nequires. Venerari ergo fas est Conditorem, Servatoremque tuum, & reverenter colere quaecumque mandaverit; nam primum hoc humanae mentis monitum Divinum est, Divinumque Jus respicit, a quo Sapientiam omnem ex-

exordiamur oportet; unde Cicero: *Nulla est natio tam immanis, & barbara, cujus mentem non imbuerit aliqua Deorum opinio*. Postquam cognovisti, quod esses, cogita nunc, obsecro, quid sis? Os enim, manus, & membra, quae vides, quaeque contrectas, exangue cadaver & ipsum habet. An est quidquam aliud in te absconditum, quod sensuum obtutus effugiat? Est, est profecto vis quaedam cogitans, quae sentit, intelligit, amat, odit, per quam loquimur, vivimus, movemur, quaeque nihil aliud est praeter id, quod nos ipsi sumus. Quidnam autem nos inter, & coetera animantia discriminis? Nam Maris, & Foeminae conjunctio, Liberorum procreatio, atque nutritio communia quidem cum Brutis videntur. At aliorum Societatem expetere, tranquillae, beataeque vitae desiderio incendi propria sunt Hominum: Bruta siquidem animalia perpetuum bellum exagitat; nulla aquaticis cum terrestribus concordia, nulla Volucrium cum Piscibus amicitia; Accipitrem timet, & fugit Columba; Agnum insequitur Lupus, & lacerat; Coete innumeros ejusdem domus socios, atque participes inglutiunt, & devorant. At neminem laedere, suum cuique tribuere, beneficiis sibi alios obstringere, afflictis ferre praesidium, atque levamen, nemo est Hominum, qui non noverit, qui non sentiat: Hinc virtutum laudes, & praemia; vitiorum poenae, atque vituperatio. Quod enim genus Hominum non comitatem, non gratum animum, & beneficii memorem diligit, quae natio maleficos, quae crudeles, quae ingratos non aspernatur, non odit. Praeterea circumspiciat unusquisque seipsum, & fateatur, num ea saltem, quae ad victum, & vestitum necessaria sunt, sibi solus poterit comparare: alii ex aliis vivimus, & quanto videntur aliqui opulentiores, tanto magis alienae sunt opis indigentiores. Quapropter inuenti contractus antiquissimi Juris-gentium dicti, quod omnium gentium in usu fuerint, sine quibus socialis vitae consuetudo periret. Fluunt ergo ex ipsa

Na-

Natura Jus Divinum, * atque Jus gentium, si tantummodo animadvertamus, & qui sumus, & unde sumus: viden' nunc, quoniam Orationis ratio sic postulat, quomodo ex eodem fonte Jus publicum, & privatum descendant. Cujas es rogo te? Romanus, an Atheniensis? Quicumque sis; justae Dominationi obtemperandum: Principis tui reverenda majestas: Patriae tuae Jura, & fines custodiendi: si neque Rempublicam, quantum in te est, evertere, neque Hominum Societatem labefactare, neque tuae ipsius felicitati volueris adversari. Postquam enim ob nimiam multitudinem divisa fuerunt imperia, unaquaeque Provincia propria sibi Jura sancivit, Magistratus constituit, consuetudines admisit, ex quibus communi quadam necessitate effectum, ut oriretur Jus publicum; quo si non teneremur, heu quanta clades, quanta pernicies! Quis Domum, & Patriam ab impetu hostium defenderet? Quis Magistratus, Legum vindices, & Sacerdotes haberet in pretio? Nullum esset tutum commercium; nulla certa dominatio; violarentur Legati; moenia Urbis trascenderentur; spoliarentur delubra; Arae subverterentur; Justitia, & Pietas undequaque exularet. Tandem, ut finis sit, qua in Urbe es natus? Quibus cum Civibus tibi res est? Si Romanus: Patriam ergo Romanorum exerce potestatem; Romanorum solennibus matrimonium contrahe, Testamentum scribito; Romanis actionibus tua persequere. Quae enim majorum usus, & consuetudo firmavit; vel Princeps decreto suo sancivit, fundamenta sunt, quibus tranquillitas, bonumque Reipublicae superstruitur.

Cavete vero, ne hoc a me dictum putetis, perinde ac parvi faciam sapientissimos Legum Magistros, neque probem assiduam eorumdem lectionem, cuique enim studioso semper auctor fui, & sum, ne praestantissimos eorum commentarios sibi e manibus patiatur excidere. Testor vos di- sci-

* Hic non intelligimus illud Jus, quod Theologi Positivum vocant.

ſcipuli mei, num ſemper hortatus fuerim, ut Cujacium, Hottomanum, Duarenum, Alciatum, Bartolum quoque, Baldum, alioſque diurna, nocturnaque manu verſaretis; illud tamen monitos volui, ut non ab his Jurisprudentiae principia peterentur, ſed a Natura: Ad rationis trutinam eorum perpendantur ſententiae, auxilio ſint quotieſcumque agitur, vel de vocum intelligentia, vel de hiſtoria legum, & temporum, atque nos edoceant, quid tum eſſet in uſu, qua de cauſa, cur nunc inoleverit: & ſimilia: ſed rationem ſtatuamus nobis in exquirenda veritate ducem, atque magiſtram: admittantur in conſilium in maxima rerum obſcuritate, in difficili legum verſione, diviſione, vel conjunctione, ſed non ipſis ratio, humanumque turpiter mancipatum miniſtret ingenium.

Quae cum ita ſint: videtis Auditores optimi, quam evidenter pateat Jus omne non in opinione, ſed in Natura poſitum, neque tam facile pro arbitrio poſſe immutari. Leges enim etſi aliquando mutantur, eam tantum ob cauſam Jure mutantur, ob quam ſancitae fuerunt: juſtam facit legem bonum, & tranquillitas Reipublicae, eadem ipſa quoque aliquando faciet injuſtam: quam rem, ut concludam utar verbis Valerii Tribuni Plebis apud Livium: *Ego quemadmodum his legibus, quae non in tempus aliquod, ſed perpetuae utilitatis cauſa in aeternum latae ſunt, nullam abrogari debere fateor, niſi quam aut uſus coarguit, aut ſtatus aliquis Reipublicae inutilem fecit, ſic quas tempora aliqua deſiderarunt leges, ut ita dicam, & temporibus ipſis notabiles eſſe video, quae in pace latae ſunt, plerumque bellum abrogat, quae in bello pax, ut in navis adminiſtratione alia in ſecunda, alia in adverſa tempeſtate ſunt uſi.* Haec porro fuit illa Romanorum prudentia, qua partum bello Terrarum Orbis Imperium Juris communione, legumque majeſtate continuerunt; etenim ſi quam habet moralis Philoſophia dignitatem, ea omnis in eorum Jurisprudentiam translata eſt, qui ſicuti virtutibus, & ar-

& armis coeteris gentibus praestiterunt, sic multo magis sapientia, & legibus. Domuit virtus bellica Romanorum totum ferme Terrarum Orbem; at eorum Jurisprudentia *Terrarum Orbem*, ut ajebat Vopiscus, *fecit esse Romanum*. Dederunt arma in eorum potestatem omnes ferme Mundi incolas subjectos, atque captivos; fecerunt leges amplissimae hujus Urbis Cives, atque Custodes:

Roma est in gremium victos, quae sola recepit, Claud.
Humanumque genus communi nomine fovit
Matris, non Dominae ritu, Civemque vocavit
Quem domuit, nexuque pio longinqua revinxit;
Hujus pacificis debemus moribus omnes,
Quod veluti patriis regionibus utitur hospes,
Quod cuncti Gens una sumus.

Quamobrem evenire nunc etiam videmus, atque laetamur, quod nulli unquam genti contigisse memoriae proditum est; eversa siquidem Republica, & antiquo Terrarum Orbis Imperio, eorum tamen leges subsistunt adhuc, & pro sanctis habentur ab iisdem Populis, qui cladem Romano nomini inferentes, Romanorum tamen legibus parere maluerunt, quam suis imperare. Enimvero quidnam aliud sunt Romanorum Jura, nisi naturalis aequitas, sive illud immutabile Justum, & Bonum, quod inter omnes Homines ratio constituit, literis traditum, atque vulgatum, quod in eorum libris *Ratio scripta* saepius vocatur, cujus vim, & potestatem, aut sentire oportet, aut omnem penitus exuere humanitatem. Eja igitur, praestantissimi Adolescentes, virtutum semina, quibus a Natura imbuti sumus, pravis moribus, falsisque opinionibus non conteramus. A rationis consilio neque hausti cum lacte Nutricis errores, neque Poetae, neque populus, & multitudo nos revocet. Ad coeteras vero publici, privatique Juris notiones quod attinet, laetamini vos ea in Urbe natos, in qua ex puris Romanorum Fontibus petendae sunt, quibus in primis cau-

l. 8. ff. de cap. minu. cautum erat: *Ne civilis ratio naturalia Jura corrumperet*. Si quid vero in rationis indagine perplexum, atque obscurum appareat, vel propter varias sententias Hominum difficile, & involutum, Gratiae Deo Optimo habendae sunt maximae, quod nos ea in Religione voluerit eductos, & altos, quae quidquid ex imbecillitate nostra peccatum erit, emendat, & corrigit, atque praesertim, quod tuo CLEMENS XII. Justissimo sub regimine vivimus, cujus ad Thronum Pietas, & Ratio tantum consiliariae, & adjutrices accedunt. Dicebam.

